

XALQ TA'LIMI

ISSN 2181-7839

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI VAZIRLIGINING
ILMIY-METODIK JURNALI

Muassis:
O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vazirligi

PUBLIC EDUCATION
SCIENTIFIC-METHODICAL JOURNAL
MINISTRY OF PRESCHOOL AND SCHOOL EDUCATION
OF THE REPUBLIC OF UZBEKISTAN

2024

3/1-son
(May-Iyun)

Jurnal 1918-yil dekabr oyidan chiqa boshlagan
O'zMAA tomonidan 2013-yil 4-martda qaytadan ro'yxatga olinib, 0104-raqamli guvohnoma berilgan.

TOSHKENT

MUNDARIJA

TA'LIM VA TARBIYA NAZARIYASI		
M. Arslanova	4	Bo'lajak oligofrenopedagoglarda inklyuziv ta'lim kompetensiyalarini shakllantirishning pedagogik mazmuni
N. Kadirova	9	Texnologiya fanining ijtimoiy-pedagogik ahamiyati
S. Abdirasilov	15	Tasviriy san'at o'qituvchisining pedagogik kompetentligi mohiyati va mazmuni
N. Bekmuratov, I. Urinbayev	21	Tasviriy san'at o'qituvchisini kasbiy-metodik tayyorlashning pedagogik-psixologik imkoniyatlari
M. Abzalova, Z. Abzalova	25	Raqamli transformatsiya sharoitida boshlang'ich sinf o'quvchilarining sanogen tafakkurini rivojlantirish
M.S. Nimatova	29	Maktabgacha ta'lim yo'nalishi talabalarida topshiriqlar bajarishida kredit-modul tizimining mazmuni
T. Abdujabborova	34	Uzluksiz ta'lim tizimida o'quvchilarning ijodiy qobiliyatini rivojlantirishning hamkorlik yo'llari
R. Tuxtasinova	39	Variativ dasturlarni amaliyotda qo'llash ta'lim sifatini oshirish omili sifatida
N. Djanxodjaev	42	Neyropedagogikaning nazariy asoslari
A. Gulyamova	46	Hamkorlik pedagogikasi orqali talabalarda tanqidiy fikrlashni rivojlantirish hamda pedagogik faoliyatga tayyorlash tizimini takomillashtirish
B. Xakimova	50	Zamonaviy "Gender" atamasi va o'smirlarni mustaqil qaror qabul qilishiga yo'naltirishning gender muammolari
TA'LIM VA TARBIYA METODIKASI		
D. Sobirov	54	Pedagogika fanlaridan o'quv topshiriqlarini takomillashtirishning xususiyatlari
O. Mustafoyev	58	Nashrlarda sarlavha va matn munosabatlari: (Samarqand viloyati "Zarafshon", Buxora viloyati "Buxoronoma" gazetalarida misolida)
K. Po'latova	62	Boshlang'ich sinf o'qituvchilarining geometrik masalalar vositasida o'quvchilarning aqliy qobiliyatini rivojlantirishdagi pozitsiyasi
M.T. Nurbayeva	73	Boshlang'ich ta'limni tashkil etishda sharq mutafakkirlarining odob-axloq masalalariga oid qarashlari
F. Kalandarova	79	Bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarining deontologik kompetensiyasini takomillashtirish mexanizmlari
TA'LIM SIFATI: MAZMUN VA MOHIYAT		
O. Ishmatova	82	Eshitishda nuqsoni bo'lgan bolalar uchun mo'ljallangan maktab-internatlarida tashkil etilgan ritmika mashg'ulotiga doir metodik ishlarning holati
A. Ernazarov	88	Ta'lim sifatini ko'tarish uchun o'quvchilarni mustaqil ishlashga o'rgatish zarur
ZAMONAVIY TA'LIM TEXNOLOGIYALARI		
F. Qodirova, S. Ulxojayeva	93	Mustaqil ta'limda talabalarining kasbiy-amaliy traektoriyasini individual yo'naltirish masalalari

MADANIYAT, SAN'AT VA MUSIQA TA'LIMI		
S.B. Karimov	97	O'quvchilarning kuylash qobiliyatlarini rivojlantirishga qo'yilgan zamonaviy talablar
MAKATBGACHA TA'LIM		
G.Tilavova	101	Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida bolalar nutqini o'stirish orqali fikrlash qobiliyatini shakllantirish
QIYOSIY PEDAGOGIKA		
Sh. Abdugalilova	105	Inklyuziv ta'limning o'zbekiston tajribasi
KORREKSION PEDAGOGIKA		
Z.X. Xusnuddinova	108	Ko'rishda nuqsoni bo'lgan o'quvchilarda nutq kamchiliklarini bartaraf etish texnologiyalaridan foydalanish ahamiyati
M. Dehqanova	112	Eshitishda nuqsoni bo'lgan bolalar bilan olib boriladigan ishlarni samarali tashkil etishda daktilemali metodikalardan foydalanish
N. Egamberdiyeva	117	Autizm sindromli bolalarning diagnostika jarayonini tashkil etish
D.Pulatova, Z. Komilova	121	Autizm sindromli bolalar uchun sifatli inklyuziv ta'lim muhitining zarurati
	ТЕОРИЯ ОБРАЗОВАНИЯ И ВОСПИТАНИЯ	
Р. Джураев	125	Развитие инновационных технологий в образовании и дальнейшее расширение партнёрства
А. Шин	134	Использование цифровых технологий в дошкольном образовании как основной фактор современной социализации детей
ОХРАНА ОКРУЖАЮЩЕЙ СРЕДЫ И ЭКОЛОГИЧЕСКАЯ БЕЗОПАСНОСТЬ		
М. Рахимова	140	Важность развития экологического образования и мышления в сознании молодого поколения

Nigora EGAMBERDIYEVA,

Chirchiq davlat pedagogika universiteti, pedagogika fakulteti, "Maxsus pedagogika" kafedrası o'qituvchisi

AUTIZM SINDROMLI BOLALARNING DIAGNOSTIKA JARAYONINI TASHKIL ETISH

Annotatsiya

Maqolada autizm sindromli bolalarni to'g'ri tashxislash ishlari, xulq-atvori va umumiy rivojlanishidagi kamchiliklarni bartaraf etish hamda ularni ijtimoiy hayotga muvaffaqiyatli moslashishini ta'minlovchi korreksion-rivojlantiruvchi ishlarni samarali tashkil etish va olib borishning uzviyligini ta'minlash omillari yoritilgan.

Tayanch so'zlar. Autizm spektridagi kamchilik, ASB, autizm sindromi, simptom, streotip, diagnostika, bolaning yaqin rivojlanish zonasi, erta aralashuv.

В статье освещаются факторы обеспечения непрерывности работы по правильной диагностике детей с синдромом аутизма, эффективной организации и проведению коррекционно-развивающей работы, обеспечивающей устранение недостатков в поведении и общем развитии, а также их успешную адаптацию к социальной жизни.

Ключевые слова. Дефект аутистического спектра, РАС, синдром аутизма, симптом, стереотип, диагностика, зона ближайшего развития ребенка, раннее вмешательство.

The article highlights the factors of ensuring continuity of work on the correct diagnosis of children with autism syndrome, effective organization and conduct of correctional and developmental work that ensures the elimination of deficiencies in behavior and general development, as well as their successful adaptation to social life.

Key words. Autism spectrum defect, ASD, autism syndrome, symptom, stereotype, diagnosis, zone of immediate development of the child, early intervention.

Autizm butun dunyo bo'yicha tobora global ahamiyat kasb etayotgan muammolardan biri aylanmoqda. Respublika bolalarni ijtimoiylashtirish markazi taqdim etgan ma'lumotga ko'ra, O'zbekistonda ham 200dan ziyod autizm tashxisi qo'yilgan bolalar ro'yxatga olingan. Lekin hanzuga qadar reabilitatsiyaga jalb qilinmagan, e'tibordan chetda qolayotgan bolalar ham anchaginani tashkil etadi.

Autizm klinik ko'rinishlarining xilma-xilligi, ushbu kasallikning murakkab shakllari mavjudligi, shuningdek, korreksiyalash va tarbiyalash ishlarining murakkabligi autizm sindromini o'rganish nafaqat tibbiy, balki ijtimoiy va dolzarb muammodir.

Autizm muammosiga ilk bor fransuz tadqiqotchisi J.M.Itar e'tibor qaratib, uni "intellektual mutizm" deb, bu bilan mutizmning asosiy belgilaridan biri – buzilgan intellektda nutqning rivojlanmaganligi yoki orqada qolishini ko'rsatib o'tdi.

Autizm atamasi (yunoncha. autos-o'zi) 1912-yilda E.Bleyler tomonidan amaliyotga tadbiq etilib, insonning hissiy ehtiyojlari bilan tartibga solinadigan va real hayotga mos bo'lmagan fikrlashning o'ziga xos turini anglatadi.

Autizm spektrdagi kamchilik - bu haddan tashqari yolg'izlikka intilish, hatto yaqin odamlar bilan hissiy aloqaning buzilishi, xatti-harakatlar va nutqdagi stereotiplar, bir xil turdagi affektiv harakatlarning ko'pligi (qiziqishlar), nutq, muloqot va intellektual rivojlantirishining o'ziga xosligi bilan tavsiflanadi.

E.R.Baenskaya va M.M.Liebling erta bolalik autizmi bor bolalarning quyidagi o'ziga xos xususiyatlarini ajratib ko'rsatadilar:

– hissiy aloqani o'rnatish qobiliyatining buzilishi xulq-atvorda stereotip, monoton harakatlarning mavjudligi;

– nutqi rivojlanishida: mutizm, exolaliya, nutq shtamlari, nutqda shaxs son olmoshlarining yo'qligi yoki buzilganligi kabi kamchiliklardir.

Shu sababli, autizm sindromli bolalarni rehabilitatsiya qilish muammosi juda dolzarb hisoblanib, EBA (erta bolalik autizmi) holatlarining 70 foizdan ko'prog'ida terapevtik va korreksion ishlari olib borilmasa, chuqur nogironlik kuzatiladi.

Autizm sindromli bolalar bilan ishlash ularni jamiyatga integratsiya qilish va muvaffaqiyatli ijtimoiylashtirish maqsadida amalga oshiriladi.

Autizm sindromli bolalar bilan olib boriluvchi korreksion-rivojlantiruvchi ishlarning eng avvalida to'g'ri diagnostik masalalarni hal etish zarur. Autizm spektrida kamchiligi bo'lgan shaxslarning diagnostikasi 4 bosqichda amalga oshiriladi:

I. Indikativ bosqich. Bu bosqichda bolaning eng dolzarb muammolari, buzilishning etiologiyasi o'rganiladi, keyingi diagnostik usullar strategiyasi tanlanadi, moslashuvchan va birlamchi korreksion yondoshuvlar tanlanadi.

Bu bosqichda quyidagi asosiy ish usullari olib boriladi:

1) biografik - hujjatlarni o'rganish va ota – onalar hamda bolaning yaqin qarindoshlari bilan suhbatlar paytida amalga oshiriladi.

2) kuzatish - bola faoliyatining turli vaziyatlarida (u yoki bu mutaxassis tomonidan to'g'ridan-to'g'ri tekshirish paytida, sinfda, o'yinda, yurishda va hokazo) olib boriladi;

3) bola va ota-onalar bilan suhbat.

Indikativ bosqichning to'g'ri olib borilishi natijasida bolaning somatik, asab-ruhiy va psixologik holati, oilaviy tarbiya sharoitlari, bolalar jamoasida moslashish darajasi va potentsial imkoniyatlari, hissiy-ixtiyoriy namoyon bo'lish xususiyatlari, ishchanlik darajasi, charchoq, kattalar va tengdoshlar bilan munosabatlarning o'ziga xos xususiyatlari to'g'risida dastlabki ma'lumotlarni umumlashtirish mumkin bo'ladi.

II. Bolaning yaqin rivojlanish zonasini chuqur o'rganish va aniqlash bosqichi.

Bu bosqichning asosiy vazifalari quyidagilar hisoblanadi:

1. Psixologik funksiyalarning rivojlanish jarayonlarini o'rganish (diqqat, idrok, xotira, fikrlash, nutq).

2. Hissiy-ixtiyoriy sohaning xususiyatlarini va motivatsion tayyorgarlikni tahlil qilish;

3. Shaxsiy rivojlanish xususiyatlarini o'rganish;

4. Bolaning yoshi va xususiyatlari bilan bog'liq bilim, ko'nikma va malakalarning hajmi va tabiatini o'rganish;

5. Uy-joy sharoitlarini, oilaviy munosabatlarni va oilaviy tarbiya uslubini o'rganish.

Buning uchun quyidagi asosiy ish usullaridan foydalaniladi:

1) pedagogik eksperiment;

2) psixologik eksperimental usullari.

Bunda ota-onalar uchun standartlashtirilgan psixologik usullar, anketalar va so'rovnomalardan hamda boshqalardan foydalanish orqali amalga oshiriladi.

Bu bosqichni amalga oshirish, olingan natijalarni tahlil qilish va umumlashtirish har tomonlama tahlil qilish, bola bilan ishlashning yagona strategiyasini ishlab chiqish va uni ota-onalar bilan muvofiqlashtirish maqsadida psixologik, pedagogik, logopedik, tibbiy-pedagogik kengashda taqdim etilgan tibbiy xulosalarni tuzishga imkon beradi.

III. Dinamik diagnostika bosqichi. Bu bosqichda autizm sindromli bolalarga aniq tashxis qo'yiladi, individual ta'lim yo'nalishi bo'yicha konkret korreksion ish tizimi yo'nalishini aniqlanadi, rivojlanish dasturining korreksion usullari tahlil qilinadi va o'rganiladi.

Bu bosqichda ta'kidlovchi pedagogik tajriba o'tkazililib, unda o'qitishning individual

yondashuvlarini optimallashtiriladi hamda autizm sindromli bolani tarbiyalash va korrektsiyalash sohasini tahlil qilinadi.

IV. Katamnestic ma'lumotlarni o'rganish bosqichi.

Bu bosqichda bolalarning turli vaziyat va shart-sharoitlarga moslashish darajasi baholanadi.

Bu bosqichda bolaning barcha katamnestic ma'lumotlari to'planadi va psixologik-pedagogik qo'llab-quvvatlash xizmatining samaradorligini baholanadi.

Amaliy faoliyatda katamnez ma'lumotlariga ko'ra ijtimoiy moslashuv darajasi uchga ajralib turadi:

a) bola maktabda ijtimoiy jihatdan moslashgan, aloqa va o'quv faoliyatida alohida qiyinchiliklarga duch kelmaydi;

b) muloqotda qiyinchiliklarga duch keladi, lekin ularni muvaffaqiyatli yengib chiqadi, ijtimoiy buzilish kuzatilmaydi;

c) o'quv faoliyati va ijtimoiy o'zaro munosabatlarda qiyinchiliklarga duch keladi, psixologik va pedagogik yordamga muhtoj.

Autizm sindromli bolalarni reabilitatsiya qilish uchun tibbiy, pedagogik, logopedik, evritmik va boshqa korreksion qo'llab-quvvatlash ishlari mujassamlashgan nostandart yondashuvlar kerak. Reabilitatsiya yondashuvlari, birinchi navbatda, stereotipik xatti-harakatlar, nutq, motorika, aqliy va ruhiy zaiflik kabi rivojlanish nuqsonlarni bartaraf etishga qaratilgan bo'lishi autizm spektrida kamchiligi bo'lgan bolalarni ijtimoiylashuviga samarali yordam beradi.

Autizm spektrida kamchiligi bo'lgan bolalar bilan olib boriluvchi metodlar 2 guruhga bo'linadi: asosiy va yordamchi metodlar.

Asosiy metodlar – kundalik hayotda zarur bo'lgan muloqot, ijtimoiy, o'quv, kasbiy, mehnat va boshqa amaliy ko'nikmalarni o'zlashtirishga imkon beradi. Asosiy metodlardan birini qo'llash ta'limni tashkil qilish uchun zarur shartdir, ammo bu har doim ham yetarli bo'lmaydi.

Yordamchi metodlar – asosiy usullarni amalga oshirish uchun sharoit yaratadi, ammo asosiy metodlar bilan birga foydalanilganida samarali natija beradi. Yordamchi metodlar orasida hippoterapiya, delfinoterapiya, xolding, estetik va ergoterapiyasining turli usullari va hatto yoga ham mavjud.

Hozirgi kunda autizm sindromli bolalarni korreksion va rivojlantiruvchi yagona samarali usuli mavjud emas. Muayyan natijalarga bir vaqtning o'zida turli xil korreksion usullarini qo'llash va turli ixtisoslikdagi mutaxassislar guruhini jalb qilish orqali erishish mumkin. Autizm sindromli bolalar bilan ishlashda asosiy rolni ota-onalar egallab, ular oilada maxsus o'quv jarayonini va farzandlari bilan munosabatlarni o'rnatishga tayyor bo'lishlari uchun kerakli bilim, ko'nikma, malaka va shaxsiy fazilatlar tizimini shakllantirishlari zarur hisoblanadi. Ya'ni, autistik bola bilan ishlash ota-onasini tayyorlashdan boshlanib, korreksion ish tizimiga barcha mutaxassislarning aralashuvi bilan amalga oshiriladi.

Olimlarning fikricha, autizm sindromli bola bilan korreksion-reabilitatsiya ishlari imkon qadar erta boshlanishi kerak.

Bolalardagi kamchiliklar qanchalik tez aniqlansa, autizm uchun korreksion ishlari natijasi shunchalik yaxshi bo'lishiga umid qilish mumkin. Ushbu mavzu bo'yicha birinchi tadqiqot AQShda psixiatriya va xulq – atvor fanlari professori Salli Rojers tomonidan 2012-yilda o'tkazilgan. Uning tadqiqoti shuni ko'rsatdiki, erta aralashuv 18 oylik autistik bolalarda miya faoliyatini normallashtiradi. Amerika bolalar va o'smirlar psixiatriyasi akademiyasining jurnalida chop etilgan "Autizm sindromli bolalarda miya faoliyati

me'yorlashtiruvchi erta xulq-atvor aralashuvi" deb nomlangan tadqiqot shuni ko'rsatdiki, ma'lum bir aralashuv terapiyasini olgan bolalar narsalarga emas, balki yuzlarga qaranganlarida ko'proq miya faoliyatini ko'rsatgan.

Autizm sindromli bolalar bilan olib boriluvchi maxsus tashkil etilgan korreksion-rivojlantiruvchi ishlar boshida albatta, parhezlardan: vitaminlarga boy mahsulotlar iste'mol qilish, ovqatlanish rejimiga rioya etish, glyutensiz, kazeinsiz va soyasiz parhezlarni kiritish, antibakterial va kandidozga qarshi dori vositalaridan foydalanish, immunitet tizimini qo'llab-quvvatlash, organizmdan og'ir metallarni chiqarish kabi metodlar foydalanish yaxshi natija beradi.

Autizm sindromli bolalar bilan ishlash jarayonida tibbiy usullardan foydalanish asosiy o'rinda turadi. ASB bolalar bilan amaliyotda Tomatis usulidan keng foydalaniladi. Shu bilan birga tibbiy usullarga, ya'ni yuqori chastotali terapiya (tovush terapiyasi), miya mikropolyarizatsiyasi (nutq zonalarini rag'batlantirish, aqliy rivojlantirish), biakustik stimulyatsiya, Barok kameralar (kislorod bilan davolash), Gomeopatiya va boshqalar kiradi.

Autizm sindromli bolalar bilan korreksion-rivojlantiruvchi ishlarning psixologik usullari juda xilma-xildir.

Evritmiya - XX asr boshlarida paydo bo'lgan badiiy harakat san'ati. Bu raqs yoki pantomimikaga o'xshash maxsus uyg'un va sinxron harakatlar bilan birlashtirilgan musiqadir. Evritmik harakatlar musiqa jozibasi va nutq malakalari tajribasiga asoslanadi.

Ta'lim muassasalarida autizm sindromli bolalarni bilish jarayonlarini rivojlantirishga hamda ijtimoiy hayotga moslashishiga qaratilgan korreksion-rivojlantiruvchi ishlar avvalo, yakka tartibdagi mashg'ulotlar tarzida tashkil etiladi. Keyinchalik, bola o'zaro ijtimoiy ta'sirlarga tayyor bo'lgandan so'ng, mashg'ulotlar kichik guruhlarda hamda guruhlarda davom etiriladi. Bu o'z o'rnida bolaning o'z tengdoshlari bilan muloqotga kirishishiga zamin bo'lib, ijtimoiy adaptatsiyaning amalga oshishiga yordam beradi.

Bolalar bilan olib boriluvchi guruhli mashg'ulotlar autizm sindromli bolalarning umumta'lim maktablarida inklyuziv sinflarda ta'lim olishida ko'maklashadi. Bu dolzarb masalalardan biri bo'lib, sababi hozirgi kunda autizm sindromli bolalar maxsus ixtisoslashtirilgan maktablar (intellektual kamchiliklariga ega bolalar uchun)da yoki uy ta'limida tahsil olmoqdalar.

Autizm sindromli bolalar o'z tengdoshlari qatorida ta'lim olishi, jamiyatda o'z mavqeiga ega bo'lishi, har tomonlama shakllanishi va o'zligini namoyon etishida tibbiy, pedagogik-psixologik ta'sirning uzviyligi hamda o'zaro aloqasi katta ahamiyatga ega. Bu ishni amalga oshirishda Sog'liqni saqlash, Maktabgacha va maktab ta'limi, Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar, Yoshlar siyosati va sport vazirliklari hamda mahalla fuqarolar yig'ini va shu bilan birga autizm sindromiga ega farzandni tarbiyalovchi oilalarning birgalikdagi hamkorligi yuqoridagi vazifalarni amalga oshiradi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Никольская О. С, Баенская Е.Р., Либлинг М.М. Аутичный ребенок. Пути помощи. М.: Теревинф, 1997.
2. Autizm sindromli bolalar bilan ishlash hozirgi kunning dolzarb masalasi sifatida Egamberdiyeva N.A. Ta'lim va rivojlanish tahlili onlayn ilmiy jurnali 3 (4), 95-100
3. Egamberdiyeva N.A. "Ta'lim klasteri sharoiti – autizm sindromli bolalar nutqini rivojlantirishning innovatsion omili sifatida". INSON FAROVONLIGINI O'RGANISHDA FANLARARO YONDASHUV xalqaro ilmiy konferensiya materiallari. II qism. Toshkent – 2023-yil. 154-158-b

Dilfuza PULATOVA,

Chirchiq davlat pedagogika universiteti o'qituvchisi

Zumrad KOMILOVA,

Chirchiq davlat pedagogika universiteti 4-bosqich talabasi

AUTIZM SINDROMLI BOLALAR UCHUN SIFATLI INKLYUZIV TA'LIM MUHITINING ZARURATI

Annotatsiya

Maqolada imkoniyati cheklangan bolalarni ijtimoiylashuvida inklyuziv ta'limning ahamiyati ochib berilgan. Xususan, autizm sindromli bolalar inklyuziv ta'limida tolerantlik muhitining yaratilishiga oid ma'lumotlar bayon etilgan.

Tayanch sozlar. Inklyuziv ta'lim, imkoniyati cheklangan, alohida ta'lim ehtiyoji bor bola, aytizm sindromli bola, maktabgacha ta'lim, tolerantlik muhiti.

В статье раскрывается значение инклюзивного образования в социализации детей с ограниченными возможностями здоровья. В частности, представлены данные о создании атмосферы толерантности в инклюзивном образовании детей с синдромом аутизма.

Ключевые слова. Инклюзивное образование, ребенок с ограниченными возможностями, особыми образовательными потребностями, ребенок с аутистическим синдромом, дошкольное образование, среда толерантности.

The article reveals the importance of inclusive education in the socialization of children with disabilities. In particular, data on creating an atmosphere of tolerance in the inclusive education of children with autism syndrome is presented.

Key words. Inclusive education, a child with disabilities, special educational needs, a child with autistic syndrome, preschool education, environment of tolerance.

Dunyoda inson huquqlari degan oliy tushuncha borki, bu har bir kishining jamiyatda mavjud barcha imkoniyatlardan birdek va barcha qatori teng foydalana olishini anglatadi. Imkoniyati cheklangan, alohida ehtiyojli insonlar ham shular jumlasidan. Ularning barchasi jamiyat hayotidagi keng ko'lamli, samarali va teng huquqli ishtirokini cheklaydigan, jismoniy, ijtimoiy-iqtisodiy to'siqlarga duch keladi. BMT ma'lumotlariga ko'ra, nogiron shaxslar ta'lim, mehnat, sog'liqni saqlash hamda ijtimoiy va huquqiy ko'mak kabi asosiy manbalardan teng ravishda foydalana olmaydi. Jamiyat bunday kishilarni boricha qabul qilib, teng munosabatda bo'lishga o'rganmas ekan, mamlakatda inson huquqlari kafolati to'laqonli ta'minlangan, deb bo'lmaydi. Ayniqsa, butun dunyoda nogironligi bo'lgan qariyb 1 milliardga yaqin shaxs borligiga e'tibor qaratsak, bu chindan dolzarb masala ekani ko'zga tashlanadi. Hozirgi kunda O'zbekistonda 1 mlnga yaqin kishi yoki umumiy aholining 2,3 foizi nogironligi bo'lgan shaxslar deb tan olingan. Uch va undan yuqori yoshdagi jami aholining 13,5 foizi nogironlikning ma'lum bir shakliga, 3,5 foizi esa nogironlikning og'ir shakliga ega. Kelajakda turli xil jismoniy va ruhiy kamchiliklarga ega shaxslar, nogironlarning soni ortib borishi ham ayni haqiqatdir. Nogiron bolalar uchun ta'lim bilan birgalikda maxsus xizmatlar tashkil etilishi lozim. Ko'zi ojizlar, kar va eshitish nuqsoniga ega bo'lgan bolalar, poliyemiyelit bilan kasallanganlar, aqli zaif bolalar, nutqida nuqsoni bor bolalarga mo'ljallangan 90 ta maxsus ta'lim muassasalar, 52 ta maxsus bolalar bog'chalari mavjud.

Hozir nogironligi bo'lgan bolalarning umumta'lim maktablari, davlat tipdagi makta-